

POSUDEK

oponentky na diplomovou práci

Jméno a příjmení: Ivo Švarc

Téma práce: Školní inkluze u nás a ve vybraných vyspělých západních zemích

Autor, Ivo Švarc, se ve své diplomové práci zaměřil na jedno z nejaktuálnějších témat současného školství, na školní inkluzi. Kvalitně (tj. nezávisle a metodologicky adekvátně) provedených výzkumů v této oblasti je realizováno zatím poměrně málo. I z tohoto důvodu je zapotřebí ocenit výzkumné zaměření předložené diplomové práce.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část sestává ze čtyř hlavních kapitol. Autor v nich nejprve vymezuje základní relevantní terminologii (zejm. odlišení integrace a inkluze), dále se zaměřuje na systém společného (inkluzivního) vzdělávání a na instituce, které v tomto procesu hrají klíčovou roli: vedle učitelů, žáků a vedení školy jde o školní poradenské pracoviště a školská poradenská zařízení. Dále jde o systém podpůrných opatření, zejména IVP. V další kapitole se autor zabývá jednotlivými typy postižení a znevýhodnění, s nimiž se tato opatření pojí. V poslední kapitole předkládá základní informace o principech systémů školní inkluze v některých státech západní Evropy.

Empirická část představuje výzkum, jehož cílem je zjistit a porovnat názory na školní inkluzi učitelů, ředitelů, pedagogických asistentů a rodičů žáků z běžných i speciálních základních škol. Autor v ní formuloval 4 hypotézy. Ověřoval je pomocí vlastního sestaveného dotazníku, zaslaného elektronickou cestou uvedeným skupinám respondentů (N=167).

Teoretická část předložené práce je strukturována adekvátním způsobem. Autor prokazuje dobrou schopnost práce s informačními zdroji. Text je psán čtivě a přehledně i díky graficky zpracovaným údajům a přehledu tabulek a grafů v obsahu práce. Také převzaté mezinárodní statistické údaje jsou přehledně prezentovány v tabulkách. Teoretické kapitoly vycházejí z imponujícího množství převážně české, pedagogické a speciálně pedagogické - vesměs teoretické - literatury. Vzhledem k výzkumnému zaměření práce však je limitující nedostatečné využití výzkumných studií (včetně českých) např. o postojích aktérů školní inkluze k začlenění žáků s určitými typy postižení, které začínají být v této oblasti v posledních letech alespoň v určité omezené míře k dispozici. Tento deficit se pak odráží i v empirické části, v níž absentuje syntetizující kapitola (v rámci diskusní části), jež by porovнала vlastní nálezy s poznatky publikovanými doposud.

Je zapotřebí ocenit, že autor ve své práci adekvátně poukazuje na mnohá úskalí současné podoby školní inkluze, např. na nejasná kritéria hodnocení školních výkonů žáka se SVP, dále na vysokou rizikovost sociálního nezačlenění žáků s některými typy postižení do skupiny spolužáků. Důležité je v tomto smyslu i autorovo připomenutí základní otázky, zda je začlenění do běžného vzdělávacího proudu optimálním řešením pro žáky bez ohledu na typ jejich postižení.

Většina textu je popisného charakteru seskupujícího výčty různých jevů a typů poruch. Na některých místech by bylo možné resp. vhodné informace z různých zdrojů propojovat: např. na str. 40-42 jsou nejprve popsány jednotlivé typy SPU a poté následuje výčet nozologických jednotek podle MKN-10. Poukázání na jejich vzájemnou propojenost alespoň u některých poruch/nemocí zde chybí.

Na některých místech textu se vyskytují určité obsahové nepřesnosti. Např. na s. 45 autor kontrastuje žáky klidné s žáky živějšími, jimž zároveň přisuzuje poruchu ADHD. Živost však může odrážet jen určitý typ temperamentové odlišnosti, který nemusí odpovídat uvedené diagnóze. (Pro upřesnění a mimo hodnocení vlastní práce je na místě doplnit, že podle MKN-11, která se již v pedagogicko psychologických poradnách několik let používá, se již jednotka ADD neuvádí - viz aktuální pojetí ADHD podle Jucovičové v textu DP na s. 45.) Další nepřesnost se týká určování výše inteligenčního kvocientu. Výpočet tzv. mentálního věku se používal pouze v počátcích diagnostického měření této kognitivní schopnosti v prvních desetiletích 20. stol. Záhy se místo něj začal používat výpočet rozdílu ve výkonech jedince od průměrného výkonu jeho věkové skupiny (obvykle pomocí míry směrodatné odchylky, která umožňuje převod na inteligenční kvocienty).

Výzkum předkládá zajímavé nálezy. Chybí v něm však mnohé důležité informace a metodologicky adekvátní provedení analýza dat. Není zde uvedený např. počet oslovených škol a procenta oslovených pedagogů vyučujících na jednotlivých školách, informace týkající se návratnosti dotazníků aj. Celkový počet respondentů je dostatečný, ale pro porovnání odpovědí v určitých podsouborech už to neplatí.

V rozdělení různých typů postižení v dotazníku u otázky 4 by bylo vhodnější vyjít z oficiálního členění postižení a znevýhodnění vztahujících se k SVP. Není např. vhodné vytvářet společnou kategorii pro děti „s emočními potížemi a s poruchami chování“ (což jsou mimochodem zcela odlišné typy dětí s rozdílnými projevy i s jinými riziky z hlediska školní inkluze) a vedle toho vytvořit samostatnou kategorii pro žáky s ADHD (které je v odborné veřejnosti označováno jako „specifické poruchy chování“). Velmi však oceňuji, že problematické sestavení některých kategorií typů postižení autor zpětně reflektuje. Konkrétně jde o žáky s PAS a potřeby odlišení vysokofunkčních forem od vážnější variant postižení provázených MR (str. 117).

V metodologické části chybí také metoda způsobu zpracování dat. V podstatě však autor žádnou metodu nepoužil: nálezy jsou prezentovány v podobě tabulek a grafů, které pravděpodobně získal v podobě výstupů použité internetové aplikace při sběru dat. Chybí vlastní následná statistická analýza, která by umožnila ověření hypotéz. Podobně nesystémově autor přistupuje i k vyhodnocení jediné kvalitativně koncipované doplňkové otázky.

Některé hypotézy nejsou formulovány správně: např. v hypotéze 2 autor ověřuje vhodnost vzdělávání určitých skupin žáků v určitých typech škol. Takto formulovanou hypotézu není možné ověřovat na základě pouhých názorů respondentů. **Prostřednictvím názorů není možné zachytit reálný stav určitého jevu.** Mnozí respondenti mají navíc zkušenosti pouze s omezeným počtem konkrétních žáků z těchto skupin. **V případě běžných škol tak mohou být odpovědi zaměstnanců a rodičů v každé ze škol výsledkem sdílených zkušeností s několika totožnými žáky s konkrétními typy SVP, kteří danou školu navštěvují** (viz např. otázka týkající se šikany žáků s určitými typy postižení či znevýhodnění). Oslovená skupina rodičů navíc může mít minimální zkušenosti s žáky s určitými typy SVP. Část respondentů tedy možná odpovídá převážně pod vlivem veřejného mínění v dané oblasti.

Výsledky výzkumu jsou zpracovány graficky. Autor využil pro odpovědi respondentů Likertovu škálu, která umožňuje data uvést ve standardní podobě pomocí popisné statistiky: výpočty průměrů a směrodatných odchylek. Ty by poskytly čtenářsky jednodušší a jednoznačnější porozumění výsledkům a byly by zároveň vodítko pro následné statistické vyhodnocení rozdílů mezi alespoň některými početnějšími podsoubory pro ověření některých hypotéz. Zvolený způsob prezentace dat v dílčích hodnotících kotvách je nepřehledný a neumožňuje vzájemné porovnání dat. Dále lze předpokládat, že např. u otázky 3 jsou

v tabulkách uvedeny zaokrouhlené průměry. Ty by se však měly uvádět s přesností alespoň na desetiny.

Nálezy nejsou statisticky vyhodnoceny, proto nelze tvrdit, že mezi skupinami byly nalezeny nějaké relevantní (nebo naopak žádné) rozdíly. **Hypotézy nelze ověřovat pomocí subjektivních vizuálních dojmů z grafů.** U málopočetných skupin by bylo zapotřebí použít speciálních statistických metod, případně od ověřování příslušné hypotézy ustoupit. Nelze tedy souhlasit s autorovými konstatováními typu: „...*Výsledky šetření u této otázky nepřinesly žádné zásadní rozdíly ve výsledcích jednotlivých skupin respondentů*” (str. 102) aj.

Na mnohé z těchto skutečností by bylo možné alespoň částečně upozornit v následné zpětné reflexi výzkumu (v tzv. limitech výzkumu), která je standardní součástí diskusí, syntetizující kapitoly. Jak bylo naznačeno výše, ve stávající kapitole Diskuse tyto části absentují. Prezentují jen porovnání získaných dat s hypotézami a tyto údaje jsou následně uvedeny i v Závěru práce.

Závěr a hodnocení: Autor diplomové práce prokázal, že se se po teoretické stránce poměrně adekvátně zorientoval v problematice školní inkluze. Zpracování výzkumné části však obsahuje větší množství nedostatků i nepřesností. I přes svou nedostatečně zpracovanou podobu data naznačují některé zajímavé informace. Je však škoda, že nebyly adekvátně vyhodnoceny a zpracovány.

Vzhledem k tomu, že se jedná o diplomovou práci, v níž má student prokázat alespoň základní orientaci v metodologii a schopnost aplikovat metodologické principy u samostatně zvoleného tématu, hodnotím s ohledem na výše uvedené předloženou diplomovou práci klasifikačním stupněm „dobře“.

Doc. Pavlína Janošová, Ph.D.

V Praze dne 28. 7. 2020